

УДК 364-786-053.2-056.24:353

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-2-8>

Жанна Василівна ПЕТРОЧКО,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
E-mail: z.petrochko@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4413-1243

Ганна Іванівна СЛОЗАНСЬКА,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: annaslozanska@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8394-4925

Ірина Петрівна КРИНИЦЬКА,
кандидатка соціологічних наук,
в.о. завідувача кафедри педагогіки та соціальної роботи,
ЗВО «Український католицький університет»
E-mail: krynytska@ucu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-1605-4279

ПОТРЕБА ТА ПРІОРИТЕТИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

У статті акцентовано на проблемі розвитку реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей. Визначено актуальність проблеми з урахуванням стратегічних нормативно-правових орієнтирів. Мета дослідження – проаналізувати потребу та пріоритетність надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям на рівні територіальної громади у сучасних умовах. У статті представлено результати експертного інтерв'ю з фахівцями з Львівської, Тернопільської та Черкаської областей. Попри позитивні зрушення у процесі розвитку соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю, встановлено існування низки проблем. Серед викликів – низький рівень міжсекторної та міждисциплінарної взаємодії у процесі інформування населення про реабілітаційні послуги, відсутність картування таких послуг. На думку фахівців-експертів, найбільше потребують реабілітаційних послуг діти з порушенням опорно-рухового апарату, ДЦП, діти з вадами зору, слуху, із синдромом Дауна, різними розладами аутичного спектра, інтелектуальними порушеннями. Фахівці усвідомлюють сутність та значення соціально-реабілітаційних послуг. Встановлено, що на рівні територіальної громади наявна гостра потреба в таких послугах, як: послуга раннього втручання, послуга підтриманого проживання, транспортні послуги, послуга соціально-побутового орієнтування, супровід під час інклюзивного навчання, послуга денного догляду, переклад жестовою мовою, послуга персонального асистента. Пріоритетними та обов'язковими для впровадження мають бути послуги раннього втручання і денного догляду; серед інших першочергових послуг – підтримане проживання, транспортні послуги, супровід під час інклюзивного навчання і соціально-побутове орієнтування.

Ключові слова: соціальна реабілітація, соціальна послуга, міждисциплінарна взаємодія, соціально-реабілітаційні послуги, дитина з інвалідністю, територіальна громада.

Zhanna Vasylivna PETROCHKO,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
E-mail: z.petrochko@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4413-1243

Hanna Ivanivna SLOZANSKA,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Special and Inclusive Education,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University
E-mail: annaslozanska@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8394-4925

Iryna Petrivna KRYNYTSKA,
Candidate of Sociological Sciences,
Head of the Department of Pedagogy and Social Work,
HEI "Ukrainian Catholic University"
E-mail: krynytska@ucu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-1605-4279

THE NEED AND PRIORITIES OF THE PROVISION OF SOCIAL REHABILITATION SERVICES FOR CHILDREN WITH DISABILITIES IN THE TERRITORIAL COMMUNITY

The article focuses on the problem of development of rehabilitation services for children with disabilities and their families. The relevance of the problem is determined, taking into account strategic regulatory and legal guidelines. The purpose of the study: to analyze the need and priority of providing social rehabilitation services to children with disabilities and their families at the level of the territorial community in modern conditions. The article presents the results of an expert interview with specialists from the Lviv, Ternopil, and Cherkasy regions. Despite positive developments in the development of rehabilitation services for children with disabilities, a number of problems have been identified. Among the challenges: a low level of intersectoral and interdisciplinary interaction in the process of informing the population about rehabilitation services, lack of mapping of such services. According to experts, children with musculoskeletal disorders, cerebral palsy, children with vision and hearing impairments, Down syndrome, various disorders of the autistic spectrum, and intellectual disabilities are most in need of rehabilitation services. Specialists are aware of the essence and importance of social rehabilitation services. It has been established that at the level of the territorial community there is an acute need for such services as: early intervention service, supported accommodation service, transport services, social and household orientation service, support during inclusive education, day care service, sign language translation, personal assistant service. Early intervention and day care services should be prioritized for implementation; among other priority services are supported accommodation, transport services, support during inclusive education and social and household guidance.

Key words: social rehabilitation, social service, interdisciplinary interaction, social rehabilitation services, child with disabilities, territorial community.

Актуальність проблеми. Не перший рік в Україні порушується питання розвитку соціальних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей. Час суспільних викликів і випробувань, період повномасштабної війни загострив цю проблему. Однак, попри нормативно-правові, політичні та соціально-економічні зусилля, ми маємо все ще недостатній рівень забезпечення дітей з інвалідністю реабілітаційними послугами відповідно до їхніх потреб, а також загалом низький рівень соціального захисту сімей, де виховуються чи проживають особи з інвалідністю.

Загальнодержавними нормативно-концептуальними маяками розвитку соціальних послуг для дітей з інвалідністю та їхніх сімей є План пріоритетних дій Уряду на 2024 рік і Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023–2024 рр.). Зокрема, серед цілей і завдань до 2024 року виокремлено: впровадження системи раннього втручання для дітей з порушеннями розвитку; завершення розроблення соціальних стандартів; підвищення рівня охоплення реабілітаційними послугами осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю; підвищення рівня ефективності механізмів забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації тощо. Серед механізмів дій для досягнення зазначених цілей – забезпечення надання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю; посилення соціального захисту прав недієздатних та обмежено дієздатних осіб з інвалідністю; вивчення можливості впровадження в національне законодавство моделі підтриманого прийняття рішень; забезпечення дієвого механізму реалізації інституту помічника дієздатної фізичної особи; розвиток державних реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю; нормативно-правове врегулювання

питання запровадження інституційної підтримки громадських об'єднань осіб з інвалідністю [12].

Про надання реабілітаційних послуг, у т. ч. дітям з інвалідністю, в установах і закладах системи реабілітації осіб з інвалідністю, а також у разі потреби за місцем проживання дитини йдеться у статті 25 Закону «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Окрім цього, стаття 37 цього Закону пояснює, що соціальна реабілітація (абілітація) передбачає навчання дитини з інвалідністю основних соціальних навичок (особиста гігієна, самообслуговування, пересування, спілкування тощо), пристосування побутових умов до потреб дитини з інвалідністю, педагогічну корекцію для дітей з інвалідністю з метою вироблення та підтримання стереотипів безпечної поведінки, опанування навичок захисту власних прав та інтересів, самоаналізу та отримання навичок позитивного сприйняття себе та оточуючих, навичок спілкування тощо [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціальної реабілітації [6], захисту і соціальної підтримки дітей з інвалідністю вивчається низкою дослідників. Зокрема, різні аспекти соціальної та соціально-педагогічної роботи з дітьми з інвалідністю, їхніми сім'ями, специфіку надання інтегрованих, соціально-педагогічних послуг таким дітям у різних інституціях та соціальних середовищах досліджували: О. Виноградова, Т. Кочубей, Н. Левченко, О. Денисюк, Т. Чечко, О. Чуйко, А. Ревть, Л. Остролуцька, І. Сидорчук, С. Сапіга, Т. Спіріна та інші.

У ракурсі особливої уваги низки дослідників перебуває проблема надання соціальних послуг особам з інвалідністю. Так, питання використання інтернет-технологій для розвитку соціальних послуг у громаді порушує у своїй статті О. Байдарова [1]; модель надання інтегрованих соціальних послуг дітям з інвалідністю вибудовує О. Виноградова [3]; важливість психологічного супроводу і забезпечення доступності послуг для сімей, які виховують дітей з інвалідністю, доводить О. Столярчук [11]; особливості впровадження послуги тимчасового перепочинку для дорослих розкриває О. Балухтіна [2].

В останніх публікаціях дослідники Ж. Петрочко, Г. Слезанська, Н. Горішна, О. Столярчук визначають і характеризують виклики створення і розвитку соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю [5]. Своєю чергою Р. Горчинський, Т. Лях, В. Петрович окреслюють зміст та сутність діяльності за послугою «догляд вдома». Зокрема, автори акцентують, що послуга догляд вдома – інструмент деінституціалізації соціального обслуговування вразливих категорій населення: «Надання послуги догляду саме вдома, за звичним для отримувача місцем перебування, створює умови для недопущення інституціалізації конкретного отримувача і сприяє забезпеченню його основоположних прав, а також виявленню турботи та піклування й мінімізації наслідків складних життєвих обставин» [4, с. 17].

Беручи до уваги наявні науково-практичні здобутки, на нашу думку, на часі подальше вивчення особливостей надання і розвитку соціальних послуг дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям, а також аналіз кращого досвіду впровадження таких послуг.

Мета дослідження – проаналізувати потребу та пріоритетність надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям на рівні територіальної громади у сучасних умовах.

У статті використано низку методів: теоретичні (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення); аналіз нормативних документів з теми дослідження; вивчення вітчизняного досвіду практичної професійної роботи з дітьми з інвалідністю та їхніми сім'ями; метод експертного інтерв'ю; метод професійної рефлексії.

Представлено результати експертного інтерв'ю з фахівцями з трьох областей: Львівська область (Щирецька, Львівська міська, Зимноводівська територіальні громади), Тернопільська область (Тернопільська міська, Вишнівецька територіальні громади), Черкаська область (Уманська міська громада). Зокрема, інтерв'юювано працівників обласного і місцевих центрів надання соціальних послуг, працівників Центру реабілітаційних та соціальних послуг «Джерело», центрів комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» і «Без обмежень», фахівців міжнародного благодійного фонду «Карітас». Результати інтерв'ю з надавачами соціальних послуг подано у вигляді цитат для аргументування висновків автора статті.

Дослідницькі питання, які висвітлені у статті: В який спосіб фахівці отримують інформацію про дітей з інвалідністю в громаді? Чи наявні у громаді реабілітаційні послуги для дітей з інва-

лідністю та їхніх сімей? Які саме послуги? Хто надає ці послуги у громаді? Чи існує карта установ/інституцій, які надають реабілітаційні послуги? Як фахівці розуміють соціально-реабілітаційні послуги? Які категорії дітей з інвалідністю потребують соціально-реабілітаційних послуг першочергово? Які соціально-реабілітаційні послуги для дітей з інвалідністю зараз є найбільш затребувані у громаді?

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до чинного законодавства за надання реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю на базі реабілітаційних закладів відповідають виконавчі органи сільських, селищних, міських рад. Для забезпечення дитини реабілітаційними послугами один з її батьків чи її законний представник подає до відповідних структурних підрозділів з питань соціального захисту населення, до уповноважених посадових осіб виконавчого органу сільської, селищної, міської ради відповідної територіальної громади та адміністраторів центру надання адміністративних послуг за місцем реєстрації або фактичним місцем проживання дитини заяву про направлення її до реабілітаційної установи за формою, затвердженою Мінсоцполітики. Подати заяву на отримання послуги заявник може й особисто шляхом відправлення документів поштою (рекомендованим листом). Першочергово реабілітаційними послугами забезпечуються відповідно до поданих заяв діти, які не були забезпечені ними в попередньому бюджетному році внаслідок відсутності бюджетних коштів або у зв'язку з довготривалою хворобою дитини.

У 2024 році для забезпечення швидкого доступу до соціальних послуг запрацював Електронний кабінет соціальних послуг Міністерства соціальної політики України. Так, у розділі «Громадянам» Електронного кабінету наведений перелік можливих соціальних послуг. Кожну з таких послуг можна отримати онлайн або офлайн. У кабінеті можна не лише замовити послугу, сформувавши витяг, але й оцінити якість її надання. Також наведений алгоритм дій, які потрібно виконати після подачі заяви, представлені відповіді на часті запитання, що виникають у користувачів, подано інформації з нормативно-правової бази. Зручним є те, що передбачена подача швидкого звернення про себе або іншу особу, якщо є ознаки перебування у складних життєвих обставинах, яка не потребує підписання КЕП. Наприклад, подання заяви для надання послуги «Супровід під час інклюзивного навчання» триває приблизно 15 хв. (<https://elcab.ioc.gov.ua/services/incl-nav>).

Послуги можуть надаватися як державними, так і неурядовими організаціями. Зокрема, цілий спектр реабілітаційних послуг мають центри комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю. Наприклад, у Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради надаються послуги дітям з інвалідністю від народження до 18 років та дітям до 3 років, які мають ризик отримати інвалідність. Зі слів опитаного фахівця-експерта: «Пролісок» надає такі послуги, як: денний догляд (у центрі функціонують різновікові групи, в яких здійснюється реабілітація дітей в умовах денного відвідування. Групи сформовані з дітей з важкими психічними вадами, дітей з ДЦП, розладами аутичного спектра, із синдромом Дауна); фізична реабілітація (працює відділення фізіотерапевтичних та водних процедур, де діти з інвалідністю отримують теплові, водні та електропроцедури, масаж, займаються лікувальною фізкультурою, в тому числі із застосуванням тренажерів); психолого-педагогічна реабілітація, що включає у себе заняття з психологом та корекційні заняття з логопедом; соціально-побутова реабілітація, яка спрямована на засвоєння дітьми навичок самообслуговування, досягнення самостійності в побуті; культурно-спортивна реабілітація; фізкультурно-спортивна реабілітація (з дітьми працює інструктор фізичної культури і спорту, який залучає осіб з інвалідністю до занять спорту – організовує спортивні змагання та спартакіади, проводить тренування з настільного тенісу та є керівником реабілітаційно-спортивного клубу «Умань»).

Потужний досвід надання послуг різного типу мають громадські організації (наприклад, «Родина», «Сонячний промінь», «Даун-синдром», «Дитина», «Відповідальні громадяни», «Майора», «Райдуга», «Коло сім'ї», «Родина 4.5.0», Київська спілка самаритян, Коаліція людей з порушенням інтелекту, Червоний хрест, «Їжачок», «Життя без обмежень», «Золотий ключик», «Бєбіко», «Карітас» та інші). Проте, на жаль, чіткої, системної взаємодії між організаціями ще немає.

На думку опитаних фахівців-експертів, першочергово потребують реабілітаційних послуг діти *від 2 до 12 років* з порушенням опорно-рухового апарату, ДЦП, діти з вадами зору, слуху, із синдромом Дауна, різними розладами аутичного спектра, інтелектуальними порушеннями.

Інформацію про дітей з інвалідністю, які потребують реабілітаційних послуг, фахівці отримують від медичних закладів, сімейних лікарів, служби у справах дітей, відділів освіти, відділів/управлінь соціального захисту. Водночас, зі слів фахівців, дуже частими є самозвернення батьків. *«Найбільш дієвий спосіб передачі інформації про соціальні послуги – це передача інформації від батьків до батьків – чи в лікарні разом лежали, чи в батьківських групах Viber чи Facebook спілкувалися».* Окрім цього, фахівці зазначили, що інформацію про реабілітаційні послуги батьки дітей з інвалідністю можуть отримати у церкві *«Також звертаються через парафіяльних священників. Якщо у парафії є сім'ї з дітьми з інвалідністю, священники скеровують їх до нас».* Водночас самі фахівці нарікають на відсутність у громадах: традицій між-дисциплінарної взаємодії; алгоритмів і механізмів поширення різними суб'єктами інформації, як замовити і отримати реабілітаційні послуги, про інституції/установи/громадські організації, які їх надають *«На жаль, не скажу, що хтось з батьків говорив, що інформацію їм надали, наприклад, в управлінні соціального захисту при оформленні інвалідності. Трохи частіше є скерування від лікарів. Але основний канал – передача інформації у батьківських групах».*

На часі питання картування, візуалізації, популяризації реабілітаційних послуг на різних рівнях *«Думаю, карта послуг для дітей з інвалідністю та їхніх батьків пасувала б не тільки для однієї громади, але й для цілої України, щоб люди орієнтувалися».* Однак, як не прикро, але традиція картування таких послуг ще не склалася в усіх територіальних громадах *«Картування соціальних послуг в громаді немає. Батьки самі шукають такі послуги»; «Картування установ, організацій, які надують реабілітаційні послуги у громаді, немає. Я сама лікар, беру участь у дуже багатьох конференціях, та не чую, щоби це оголошувалося як важливе. Є надія на те, що лікарі десь скерують, принаймні, до фахівця раннього втручання чи реабілітаційного медичного якогось центру, а там уже люди, які працюють у реабілітації, запитують, чи ви були в ІРЦ».*

У світлі розвитку реабілітаційних послуг усе більше уваги дослідників і практиків привертає необхідність виокремлення саме *соціально-реабілітаційних послуг*. До таких послуг можна зарахувати: раннє втручання, соціально-побутове орієнтування, денний догляд, стаціонарний догляд, догляд вдома, підтримане проживання, соціальна реабілітація для дітей з інтелектуальними та ментальними порушеннями, супровід під час інклюзивного навчання, персональний асистент, переклад жестовою мовою, прокат засобів реабілітації, транспортні послуги.

У чому відмінність реабілітаційних послуг від соціально-реабілітаційних? Цікаво було проаналізувати, що про це думають фахівці, залучені до дослідження. За підсумками інтерв'ю можна констатувати, що фахівці загалом усвідомлюють зміст соціально-реабілітаційних послуг. Зокрема, було зазначено: *«Реабілітаційні послуги передбачають роботу із тими вадами, які є у дитини, а соціально-реабілітаційні передбачають надання моральної, психологічної, педагогічної, ментальної підтримки: це робота із сім'єю на повернення дитини у соціум, робота з дитиною, щоб вона вміла у побуті користуватися всіма речами з метою адаптації до суспільного життя»; «Соціально-реабілітаційні послуги – це ніби відновлення соціального статусу дитини чи особи з інвалідністю, щоб вона могла краще орієнтуватися в родинно-побутовій ситуації»; «Уся реабілітація має бути скерована на соціальний складник»; «Соціальна реабілітація – це більше адаптація, розвиток соціальних навичок, підготовка дитини до інтеграції у суспільство, а також до освітнього процесу».*

Необхідність упровадження і розвитку соціально-реабілітаційних послуг має зумовлюватися насамперед потребами дітей з інвалідністю і їхніх батьків. Так, варто брати до уваги, що загальною і першочерговою для всіх сімей, де є дитина з інвалідністю, є проблема прийняття інвалідності дитини (батьки неодноразово проводять повторну діагностику, шукають спеціалістів, які дадуть інший прогноз стосовно дитини чи поставлять їй інший діагноз). Саме тому насамперед зусилля фахівців мають бути спрямовані на те, щоб батьки знайшли ресурси усвідомити стан дитини і належно функціонувати після прийняття її інвалідності. Надалі, після прийняття інвалідності, всі батьки прагнуть допомогти дитині у розвитку і соціалізації. Вони, як правило, відкриті до спілкування зі спеціалістами як державних, так і неурядових організацій і на цьому

етапі розраховують на партнерські стосунки з фахівцями на засадах рівності, довіри, взаємовідповідальності. Особливо затребуваною для батьків, які виховують дитину з інвалідністю, є комунікація з вузькопрофільними спеціалістами (ерготерапевтом, логопедом, неврологом, дефектологом, реабілітологом, дитячим психологом, арт-терапевтом та іншими фахівцями).

З урахуванням сучасних умов на рівні громади для дітей з інвалідністю та їхніх сімей, на нашу думку, без особливих труднощів і бар'єрів можуть бути створені: побутові послуги (прибирання подвір'я, обрізка дерев, вивезення сміття, заготівля дров, ремонт у будинку); послуги із забезпечення дитини додатковим реабілітаційним обладнанням (стілець, ходунки, крісла колісні); групи взаємопідтримки батьків, які виховують дитину з інвалідністю. Окрім цього, у громаді дитині з інвалідністю має бути створена можливість відвідувати заклади позашкільної освіти, клуби спілкування та інші дитячі об'єднання, надана послуга асистента дитини під час навчання (супровід під час інклюзивного навчання).

Результати експертного опитування, згідно із дослідницькими питаннями, поданими у статті вище, дозволили уточнити, які соціально-реабілітаційні послуги найбільше затребувані у сучасних умовах. На думку опитаних фахівців-експертів, які безпосередньо працюють з дітьми з інвалідністю та їхніми батьками, на рівні територіальної громади *насамперед мають бути створені*: послуга раннього втручання (*«Виявлення відхилень у розвитку у ранньому віці дозволяє запобігти появі обмежень як під час функціонування сім'ї, так і соціального розвитку дитини»*); послуга підтриманого проживання; транспортні послуги; послуга соціально-побутового орієнтування (*«Особливо потребують такої послуги діти з аутизмом, синдромом Дауна, із вадами зору, слуху»*); супровід під час інклюзивного навчання; послуга денного догляду (*«Найперше у батьків є потреба просто виговоритись, познайомитись з іншими, у кого схожі проблеми, поспілкуватись з психологом. Просто забрати дитину, вивільнити якийсь час, щоб батьки могли зайнятися своїми справами»*); переклад жестовою мовою. Окрім зазначеного, окремими фахівцями називалися послуги персонального асистента і стаціонарний догляд.

На запитання «Назвіть три соціально-реабілітаційні послуги, які мають обов'язково бути в громаді» опитані найчастіше відповідали: раннє втручання і денний догляд. Трохи менше виборів мали такі послуги, як: супровід під час інклюзивного навчання, транспортні послуги та підтримане проживання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз стану та потреби надання соціально-реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю та їхнім сім'ям на рівні територіальної громади у сучасних умовах дозволяє зробити висновок, що досліджувана проблема є надзвичайно актуальною. Її затребуваність зумовлена нормативно-правовими вимогами, завданнями й викликами часу. Незважаючи на покращення умов замовлення необхідної соціальної послуги, наявні гострі проблеми з міждисциплінарною взаємодією у процесі інформування населення про реабілітаційні послуги, картування таких послуг. На думку фахівців-експертів, найбільше потребують реабілітаційних послуг діти з порушенням опорно-рухового апарату, ДЦП, діти з вадами зору, слуху, із синдромом Дауна, різними розладами аутичного спектра, інтелектуальними порушеннями. Фахівці усвідомлюють сутність та значення соціально-реабілітаційних послуг. Відповідно до переконань фахівців-практиків на рівні територіальної громади наявна потреба в таких послугах, як: послуга раннього втручання, послуга підтриманого проживання, транспортні послуги, послуга соціально-побутового орієнтування, супровід під час інклюзивного навчання, послуга денного догляду, переклад жестовою мовою, персонального асистента тощо. Опитані одностайні у думці, що обов'язково у громаді мають бути впроваджені послуги раннього втручання і денного догляду; серед інших пріоритетних послуг – підтримане проживання, транспортні послуги, супровід під час інклюзивного навчання і соціально-побутове орієнтування.

Перспективами подальших досліджень є вивчення викликів і перешкод упровадження соціально-реабілітаційних послуг, аби мінімізувати об'єктивні і суб'єктивні труднощі на перших етапах розвитку таких послуг у викликах часу.

У статті представлено напрацювання виконавців проекту, що фінансується Національним фондом досліджень України на тему «Дослідження розвитку соціально-реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю та їх сімей на рівні територіальних громад у воєнний та повоєнний періоди» (реєстраційний номер № 2022.01/0166).

Література:

1. Байдарова О., Лаврент'єв Д. Використання інтернет-технологій для розвитку соціальних послуг у громаді для дітей з інвалідністю та їх сімей. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2018. № 2(4). С. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/4-1/1>.
2. Балухтіна О.М. Теоретичні та практичні аспекти впровадження соціальної послуги «тимчасовий відпочинок» для батьків або осіб, які їх замінюють, що здійснюють догляд за дітьми з інвалідністю. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 90. С. 14–19.
3. Виноградова О.В. Інтегровані соціальні послуги як напрям соціалізації дітей з інвалідністю в громаді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 79. Т. 1. С. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.1.14>.
4. Горчинський Р., Лях Т., Петрович В. Соціальна послуга догляду вдома як інструмент деінституціалізації соціального обслуговування. *Ввічливість. Humanitas*, 2022. № 5. С. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.2>.
5. Петрочко Ж., Слозанська Г., Горішна Н., Столярчук О. Виклики створення і розвитку соціальної послуги денного догляду дітей з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*, 2023. № 5. С. 67–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.10>.
6. Петрочко Ж., Спіріна Т. Соціальна реабілітація. *Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень*. 2-ге вид. Київ, 2021. С. 942–943.
7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України (зі змінами № 2980-IX від 20.03.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 01.07.2024).
8. Сапіга С., Остролуцька Л. Особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*, 2023. № 3. С. 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14>.
9. Спіріна Т.П., Лунь К.О. Надання інтегрованих соціальних послуг в Україні: міждисциплінарний підхід. *Інноваційна педагогіка*, 2021. Вип. 40. С. 215–218. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.45>.
10. Спіріна Т., Дорофіна М. Соціальна робота з сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю у територіальній громаді. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 2. С. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.22>.
11. Столярчук О. Доступність послуг для сімей, які виховують дітей з аутизмом, як мета соціальної роботи. *Social Work and Education*. 2020. Вип. 7, № 3. С. 289–303. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.4>.
12. Стратегічний план діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023–2024) : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.02.2022 № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090739-22#Text> (дата звернення: 28.06.2024).

References:

1. Baidarova O., & Lavrentiev D. (2018). Vykorystannia internet-tekhnologii dlia rozvytku sotsialnykh posluh u hromadi dlia ditei z invalidnistiu ta yikh simei [The use of Internet technologies for the development of social services in the community for children with disabilities and their families]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Sotsialna robota*, 2(4), pp. 7–12. DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2018/4-1/1> [in Ukrainian].
2. Balukhtina, O.M. (2022). Teoretychni ta praktychni aspekty vprovadzhennia sotsialnoi posluhy «tymchasovyi vidpochynok» dlia batkiv abo osib, yaki yikh zaminiuiut, shcho zdiisniuiut dohliad za ditmy z invalidnistiu [Theoretical and practical aspects of the introduction of the social service “temporary rest” for parents or persons who replace them, who take care of children with disabilities]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 90, pp. 14–19 [in Ukrainian].
3. Vynohradova, O.V. (2021). Intehrovani sotsialni posluhy yak napriam sotsializatsii ditei z invalidnistiu v hromadi [Integrated social services as a direction of socialization of children with disabilities in the community]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 79(1), pp. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.1.14> [in Ukrainian].
4. Horchynskiy, R., Liakh, T., & Petrovych, V. (2022). Sotsial'na posluha dohlyadu vdoma yak instrument deinstytualizatsiyi sotsial'noho obsluhovuvannya hromadyan [Social service for home care as a tool for the deinstitutionalization of social service]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, pp. 13–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.5.2> [in Ukrainian].
5. Petrochko, Zh., Slozanska, H., Horishna, N., & Stolyaryk, O. (2023). Vyklyky stvorennia i rozvytku sotsialnoi posluhy dennoho dohlyadu ditei z invalidnistiu [Challenges of creating and developing a social service of day care for children with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, pp. 67–77. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.10> [in Ukrainian].

6. Petrochko, Zh., & Spirina, T. (2021). Sotsialna rehabilitatsiia [Social rehabilitation]. *Entsyklopediia osvity*. 2-he vyd. Kyiv, pp. 942–943 [in Ukrainian].
7. Pro rehabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini [About the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine]: Zakon Ukrainy (zi zminamy № 2980-IX vid 20.03.2023). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> [in Ukrainian].
8. Sapiha, S., & Ostrolutska, L. (2023). Osoblyvosti nadannia sotsialnykh posluh liudiam z invalidnistiu [Features of providing social services to people with disabilities]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, pp. 115–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.14> [in Ukrainian].
9. Spirina, T.P., & Lun', K.O. (2021). Nadannya intehrovanykh sotsial'nykh posluh v Ukrayini: mizhdyst-syplinarnyy pidkhid. *Innovatsiyna pedahohika: naukovyy zhurnal*. Vyp. 40. Pp. 215–218. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.45> [in Ukrainian].
10. Spirina, T., & Dorofina, M. (2023). Sotsial'na robota z sim'yamy, yaki vykhovuyut' dytynu z invalidnistyu v terytorial'niy hromadi [Social work with families raising a child with a disability in the local community]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, pp. 151–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.2.22> [in Ukrainian].
11. Stliarchuk, O. (2020). Dostupnist posluh dlia simey, yaki vykhovuiut ditey z autyzmom, yak meta sotsialnoi roboty [Availability of services for families raising children with autism as a goal of social work]. *Social Work and Education*, 7(3), pp. 289–303. DOI: 10.25128/2520-6230.20.3.4 [in Ukrainian].
12. Stratehichniy plan diialnosti Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy na 2022 biudzhetni rik ta dva biudzhetni periody, sheho nastaiut za planovym (2023–2024) [Strategic activity plan of the Ministry of Social Policy of Ukraine for the 2022 budget year and the two upcoming budget periods (2023–2024)]. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 11.02.2022 № 90. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090739-22#Text> [in Ukrainian].